

formation of a positive attitude towards to the implementation of conventional roles; application of knowledge about the rules of role behavior in practice; formation of personally-acceptable character of fulfillment of roles; formation the focus of role behavior on maintaining and building relationships in the group and on solving problems which are delivered to the group; the formation of positive attitudes towards members of the small group.

Key words: socialization, mentally handicapped teenagers, role behavior, indexes of role conduct.

Отримано 11.02.2015 р.

УДК:37.091.12:[159-051:376]

О.М. Дубовик
dubovik09@mail.ru

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ПСИХОЛОГА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Dubovyk O. The theoretical aspects of the study professionally-oriented features of personal qualities of a psychologist in the process of professional development and formation of personality/ O.Dubovyk // Actual problems of the correctional education : Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University / edited by V.M. Synjov, O.V. Havrilov. – Issue 5.- Kamyanets-Podilsky: Medobory-2006, 2015.– P. 85–97

Дубовик О.М. Теоретичні аспекти вивчення професійно-орієнтованих особливостей особистісних якостей психолога в процесі професійного розвитку та становлення особистості. В статті розглядаються теоретичні аспекти вивчення професійно-орієнтованих особливостей особистісних якостей психолога в процесі професійного розвитку та становлення особистості.

Теоретичні аспекти професійного розвитку і становлення особистості детально розглянуто у статті з точки зору різних підходів: особистісного, діяльнісного, вікового та професійно-орієнтованого підходу до розуміння особистісного і професійного становлення особистості, які відображають, наскільки професія відповідає вимогам людини, наскільки вона намагається реалізувати в ній свою сутність: здібності, мотиви, перспективу професійного росту, зону найближчого

професійного розвитку; чи є людина професійно відкритою для професійного навчання. В особистісному і професійному становленні людини провідна роль належить самій особистості, яка усвідомлює необхідність самопізнання, самоусвідомлення, саморозвитку професійно-орієнтованих, індивідуальних, особистісних і суб'єктно-діяльнісних якостей. В результаті особистість усвідомлює власні особистісні і професійні здібності, мотиви, потреби і на цій основі планує свою професійну стратегію життя і визначає напрямок професійної освіти, що сприяє максимальному розвитку, розкриттю та реалізації особистісного потенціалу.

Аналіз вітчизняної психологічної літератури показав, що поняття особистісне і професійне становлення ще недостатньо сформовані в психологічній науці, але можна припустити, що особистісне і професійне становлення – це розвиток особистості у постійно змінному особистісному і професійному полі, ці два процеси взаємопов'язані і взаємодоповнюють один одного.

Особистісне і професійне становлення – це цілісний динамічний процес: від формування професійних намірів до повної особистісної самореалізації у діяльності. В процесі становлення особистості психолога у вузі одним з найважливіших факторів є провідна діяльність - оволодіння нею, удосконалення способів виконання цієї діяльності, поява з часом індивідуального стилю трудової діяльності - насамкінець сприятиме особистісному і професійному розвитку та самореалізації особистості.

У статті представлено детальний аналіз таких психологічних категорій як «особистість», «розвиток» і «становлення», що дозволяє нам розглянути проблему індивідуально-особистісного розвитку і становлення в психологічній науці, і дасть можливість виявити особливості професійно-орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога спеціальних закладів освіти.

Ключові слова: особистісний розвиток, особистісне становлення та професійне становлення, професійно-особистісні якості.

Е.М. Дубовик Теоретические аспекты изучения профессионально-ориентированных особенностей личностных качеств психолога в процессе профессионального развития и становления личности. В статье рассматриваются теоретические аспекты изучения профессионально-ориентированных особенностей личностных качеств психолога в процессе профессионального развития и становления личности.

Теоретические аспекты профессионального развития и становления личности подробно рассмотрены в статье с точки зрения различных подходов: личностного, деятельностного, возрастного и

професійно-орієнтованого підходу к пониманию личностного и професійного становления личности, которые отражают, насколько професія соответствует требованиям человека. Насколько он пытается реализовать в ней свою сущность: способности, мотивы, перспективу професійного роста, зону ближайшего професійного развития; является ли человек професійно открытым для професійного обучения. В личностном и професійном становлении человека ведущая роль принадлежит самой личности, которая осознает необходимость самопознания, самосознания, саморазвития професійно-орієнтованных, индивидуальных, личностных и субъектно-деятельностных качеств. В результате личность осознает собственные личностные и професійные способности, мотивы, потребности и на этой основе планирует свою професійную стратегию жизни и определяет направление професійного образования, что способствует максимальному развитию, раскрытию и реализации личностного потенциала.

Анализ отечественной психологической литературы показал, что понятие личностное и професійное становление еще недостаточно сформированы в психологической науке, но можно предположить, что личностное и професійное становление - развитие личности в постоянно изменяющемся личностном и професійном поле, эти два процесса взаимосвязаны и взаимодополняют друг друга.

Исходя из того, что становление - это часть развития, его отправная точка, а професійное становление - это часть онтогенеза человека с начала формирования професійных намерений до окончания професійной деятельности. Таким образом, личностное и професійное становление - это целостный динамический процесс реализации професійной деятельности личности.

В статье представлен подробный анализ таких психологических категорий как «личность», «развитие» и «становление», что позволяет нам рассмотреть проблему индивидуально-личностного развития и становления в психологической науке, и даст возможность выявить особенности професійно-орієнтованных личностных качеств будущего психолога специальных учреждений образования.

Ключевые слова: личностное развитие, личностное и професійное становление, професійно личностные качества.

Актуальність дослідження професійно орієнтованих особистісних якостей готовності студентів-психологів до реалізації у професійній діяльності обумовлена низкою факторів.

Специфіка сучасного ринку праці визначається недостатністю кваліфікованих психологів у виробничій і соціальній сфері, незважаючи

на те, що кожен рік вищі навчальні заклади випускають значну кількість фахівців в галузі психології. При цьому студенти-випускники не завжди готові до виконання професійної діяльності з кількох причин. По-перше, вагомою причиною є мотивація навчання у вузі: провідний мотив багатьох студентів - не засвоєння знань, а отримання диплому про вищу освіту. По-друге, не останню роль відіграє невміння застосовувати теоретичні знання на практиці через недостатню кількість практичних занять у період навчання. По-третє, у багатьох студентів не сформовані особистісні якості, які необхідні для успішної професійної діяльності.

Взагалі, період навчання у вищому навчальному закладі є найбільш значимий для професійного становлення особистості. В цей період потреби, інтереси, ціннісні орієнтації набувають якісно нового змісту в особистісному зростанні майбутнього психолога.

Аналіз існуючих досліджень у сучасній психології показує, що спостерігається деяка фрагментарність у теоретично-методологічному обґрунтуванні проблеми реалізації студентів-психологів у майбутній професійній діяльності. Вказані обставини забезпечують актуальність вивчення проблеми особистісної готовності студентів-психологів до реалізації в професійній діяльності.

Перш ніж розпочати розгляд цієї проблеми, нам необхідно розкрити сутність основних аспектів розвитку та професійного становлення особистості, враховуючи той факт, що процес професіоналізації людини – це не лише засвоєння професійних норм і стандартів, але й розвиток особистості професіонала. Слід зазначити, що коли мова йде про підготовку майбутніх психологів спеціальних закладів освіти, то проблема розвитку і становлення їх індивідуально-особистісних якостей постає особливо гостро.

У психологічній науці існує досить багато робіт, присвячених розгляду різних аспектів становлення особистості професіонала, у тому числі і професіонала-психолога (О.С. Анісімов, І.Д. Бех, О.О. Бодальов, А.С. Гусева, Ю.М. Забродін, Н.В. Кузьміна, А.Ю. Панасюк, С.Д. Максименко та ін.); процесу професійної підготовки майбутнього психолога (Н.А. Амінов, Е.М. Борисова, В.І. Бондар, С.А. Боровикова, А.О. Деркач, І.В. Дубровіна, Н.В. Кузьміна, К. Роджерс, Є.С. Романова, Ю.О. Приходько, Н.І. Пов'якіль, В.А. Сластьонін, В.М. Синьов, В.І. Юрченко та ін.), вивченню психологічної підготовки психолога для роботи з дітьми з психофізичними вадами (Г.В. Афузова, З.В. Огороднійчук, В.І. Тарасун, В.Г. Панок, Д.І. Шульженко та ін.).

Особливого значення для вивчення готовності студентів-психологів до реалізації в професійній діяльності мали роботи К.А. Абульханової-Славської, Б.Г. Ананьєва, А.Г. Асмолова, О.О. Бодальова, Л.І. Божович, А.О. Деркача, А.Н. Леонтєва, В.Н. М'ясищева, К.К. Платонова, С.Л. Рубінштейна та інших відомих науковців, в яких відображено процес розвитку особистості, її особливості, зміст особистісного

розвитку, становлення, а також вершина зрілості особистості на данному віковому етапі.

Аналіз робіт Б.Г. Ананьєва, В.Н. М'ясищева, К.К. Платонова, показав, що особистість - це багатогранний феномен, який включає розвиток, суб'єктність, персоналізацію, самовдосконалення, а також систему, яка розвивається цілісно з подальшим визначенням місця людини в сучасному світі. Така позиція вивчення особистості дала можливість розглядати під іншим кутом такі поняття, як «особистісне становлення» і «особистісний розвиток» людини [1].

У сучасній психології існує велика кількість наукових досліджень, які присвячені розвитку особистісних якостей спеціаліста, зокрема дослідження про розвиток особистісних якостей у процесі опанування індивідом різних видів діяльності, що ґрунтуються на принципі єдності свідомості і діяльності (Б.Г. Ананьєв, О.М. Леонт'єв, А.В. Брушлінський, В.В. Давидов, та ін.).

Проблема розвитку професійно-орієнтованих особистісних якостей була сформована ще у двадцяті роки ХХ століття зарубіжними дослідниками – А.А. Толчинським, Н.Д. Левітовим, І.Н. Шпільрейном.

Протягом останніх десятиліть з'явилась значна кількість наукових досліджень, присвячених вивченню професійних якостей фахівців, що за класифікацією Є.О. Клімова належать до професій типу «людина-людина» (В.В. Клименко, А.О. Деркач, Н.В. Кузьміна, І.Д. Пасічник, І.С. Вітенко, Л.М. Супрун, С.Д. Максименко, Л.М. Карамушка, Н.В. Чепелева, Т.П. Кондратенко, В.А. Семиченко, А.Б. Коваленко, О.С. Тарновська, В.П. Москалець, Т.С. Яценко, В.І. Ораховський, Н.І. Пов'якель, Л.Г. Терлецька).

Теоретичні аспекти професійного розвитку і становлення особистості необхідно розглядати з точки зору різних підходів: особистісного, діяльнісного, вікового, розвитку акме і з точки зору теорії рис та факторів.

З точки зору представників діяльнісного підходу (Б.Г. Ананьєва, А.В. Брушлипського, Л.А. Григорович, В.В. Давидова, Є.О. Клімова, А.Н. Леонт'єва, С.Л. Рубінштейна, В.Д. Шадрікова), особистісне і професійне становлення можливе лише за умови, що людина як особистість розкриває свої потенційні здібності, які дозволяють їй бути успішною в професійній діяльності.

Успішність у професійній діяльності пов'язана зі здібностями до даної діяльності, розвитком цих здібностей, необхідністю бути активним у цій діяльності. Коли людина поєднує життєву і професійну мету із діяльністю, яка задовольняє її та дозволяє найбільш повно реалізувати себе у ній, лише тоді можна говорити про успішність у професійній діяльності [2; 3].

Професійна діяльність висуває до людини певні вимоги, усвідомлюючи які людина прагне до самовдосконалення та

вдосконалення власних здібностей, знань, вмінь, для того, щоб найбільш успішно її здійснювати. Це передбачає необхідність усвідомлення, розвитку, реалізації людиною своїх потенційних здібностей і потреб уже на ранніх етапах професійного становлення [3].

В рамках особистісного підходу (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, Л.С. Виготський, А.М. Леонтьєв, В.С. Мерлін, С.Л. Рубінштейн) центральним суб'єктом вивчення вважається особистість, яка організовує процес власного становлення і розвитку. Представники особистісного підходу розвивають ідею про становлення і розвиток людини, в якій онтогенетично закладено прагнення до самопізнання, самосвідомості, розвитку внутрішніх задатків і здібностей, самоусвідомлення потреб, мотивів, інтересів, а на цій основі до самовизначення і напрацювання життєвої позиції, життєвої стратегії і самореалізації в діяльності.

З позицій даного підходу, в особистісному і професійному становленні людини провідна роль належить самій особистості, яка усвідомлює необхідність самопізнання, самоусвідомлення, саморозвитку професійно-орієнтованих, індивідуальних, особистісних і суб'єктно-діяльнісних якостей. В результаті особистість усвідомлює власні особистісні і професійні здібності, мотиви, потреби і на цій основі планує свою професійну стратегію життя і визначає напрямок професійної освіти, що сприяє максимальному розвитку, розкриттю та реалізації особистісного потенціалу.

Важливо додати, що актуальним на сьогодні є розгляд індивідуально-особистісного та професійного становлення особистості з точки зору теорії розвитку «акме» (становлення людини в різних сферах її життя). «Акме» - це вершина зрілості людини, яка охоплює суттєвий за часом період та включає в себе процес індивідуально-особистісного та професійного становлення.

Процес становлення людини як спеціаліста є невід'ємною частиною досягнення відповідного ступеня зрілості людини. Завдяки якісним змінам, які відбуваються в процесі даного становлення, у людини з'являється постійне прагнення до професійного росту, що є однією із важливих характеристик професіонала [5].

Більшість наукових робіт Б.Г. Ананьєва, які стосуються становлення і розвитку особистості, здійснили значний вплив на створення нової наукової галузі – акмеології, яка вивчає феноменологію, закономірності і механізми розвитку людини на етапі її зрілості, коли власне і відбувається професійне становлення. Сучасні вчені, такі як О.О. Бодальов, А.О. Деркач розглядають розвиток особистості з точки зору її «акме», тобто з вершинної точки зрілості особистості. «Акме» - це багатовимірний стан людини, довготривалий етап її життя, який відображає становлення людини як громадянина, як фахівця в своїй професійній діяльності, як особистості, збагаченої її зв'язками з

навколишнім середовищем та ступінь її становлення з точки зору соціального статусу (чоловік/дружина, батько/мати, син/донька). При цьому, цей стан ніколи не є статичним утворенням, він постійно і динамічно змінюється [1].

Звичайно, шлях до вершинної точки професіоналізму тривалий і важкий, але на думку О.О. Бодальова, якщо людина буде ретельно продумувати і організовувати свою діяльність, ефективно і мотивовано отримувати професійну освіту, особистісно розвиватися, то це значно полегшить входження у професійну діяльність, яка стане головною у її житті і в якій вона обов'язково досягне результатів [2].

Індивідуально-особистісне і професійне становлення розглядається як послідовне, поетапне, покрокове просування вперед, яке є результатом різних зовнішніх і внутрішніх змін. Це дозволяє розглядати становлення особистості також і з позиції вікового підходу (П.П. Блонский, Л.І. Божович, Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, Д.Б. Ельконін).

Даний підхід передбачає, що становлення особистості в цілому охоплює весь життєвий шлях людини, який пов'язаний з процесами соціалізації та індивідуалізації. Особистісне і професійне становлення не можна відмежовувати від життєвого шляху особистості, оскільки однією із сторін соціалізації і індивідуалізації є професіоналізація особистості.

У психології професіоналізм розуміють як цілісний безперервний процес становлення і розвитку особистості спеціаліста і професіонала, розвиток професійно важливих якостей, професійних здібностей і професійної мотивації, який триває усе життя [3].

З позицій представників вікового підходу, людина проходить через певні періоди розвитку, які співпадають з віковими періодами її життєдіяльності (Е.Ф. Зеєр, Е.А. Клімов, А.К. Маркова, А.А. Труцова та ін.).

Важливо відмітити, що в ході вивчення проблеми розвитку особистості в сучасній психології підкреслюється значимість сфери професійної праці, яка є центральною при вирішенні питання особистісного і професійного становлення. Основи професійної діяльності представлені у працях К.А. Абульхановой-Славської, Б.Г. Ананьєва, О.О. Бодальова, В.А. Бодрова, Ю.М. Забродіна, Е.Ф. Зеєра, Е.А. Клімова, Т.В. Кудрявцева, Б.Ф. Ломова, А.К. Маркової, К.К. Платонова, Н.С. Пряжнікова, З.А. Решетової, С.Н. Чистякової.

З позиції теорії рис і факторів, особистість розглядається з точки зору концепції суб'єктності. Зокрема, С.Л. Рубінштейн розробив концепцію розвитку людини, яка дала основу для розвитку категорії суб'єкта та доповнив концепцію суб'єктності особистості такими поняттями як самодетермінація, саморозвиток, самовдосконалення. Концепція розкриває два основні способи існування людини в світі та її відношення до свого життя. Перший спосіб існування пов'язаний із тим як живе і взаємодіє людина з предметами і явищами і відноситься до

життя в цілому. Другий спосіб існування пов'язаний із рефлексією, яка дає можливість людині подивитися на все, що відбувається навколо з іншої точки зору.

На думку С.Л. Рубінштейна, суб'єктність передбачає позицію людини, яка сама створює свій власний життєвий шлях, проявляє активність і досягає результатів діяльності. Про високий рівень якості життя суб'єкта свідчить здатність особистості організувати і регулювати свій життєвий шлях як дещо цілісне, підкоряти його своїм цілям і цінностям. Одне з головних переживань суб'єктності - повнота самовираження, знаходження себе, удосконалення і розвиток власного «Я» [6].

Таким чином, розглянувши основні аспекти професійного розвитку і становлення особистості з позицій різних психологічних теорій, ми дійшли висновку, що ці два процеси тісно переплітаються та взаємодоповнюють один одного.

Поняття «розвиток» визначається як процес і результат кількісних і якісних змін в організмі людини, як процес постійних змін, переходу з одного стану в інший: - від простого до складного, від нижчого до вищого.

Процес розвитку має ряд особливостей, які включають в себе: 1) незворотність; 2) нерівномірність; 3) тенденцію до якісних змін і перехід на більш досконалі рівні функціонування; 4) обов'язкове поєднання елементів прогресу і регресу; 5) перехід стадій розвитку у рівні; 6) тенденцію до стійкості.

Дотримуючись вказаної структури розвитку, можна стверджувати, що особистісний розвиток – це процес кількісних і якісних змін людини, які відбуваються протягом усього її життя. Відповідно змістом особистісного розвитку є наступне:

1) формування вміння планувати і реалізувати дії та вчинки, які відповідають певній системі цінностей;

2) зміни мотиваційної сфери у напрямку прийняття загальнолюдських цінностей;

3) здатність мобілізуватись для подолання труднощів об'єктивного характеру, проявляти самостійність у діяльності та спілкуванні;

4) вміння об'єктивно оцінювати себе, свої дії та вчинки.

Процес розвитку особистості відбувається завдяки подоланню різного роду протиріч та труднощів, завдяки чому з'являються якісні новоутворення, які можна розглядати як етапи становлення особистості. Таким чином, два взаємопов'язані поняття – «розвиток» і «становлення» - переплітаються і перетікають один в один.

Більшість вчених розглядають проблему особистісного становлення і розвитку людини, спираючись на методологічне положення Б.Г. Ананьєва, який стверджує, що розвиток особистості, з одного боку «є зростаюча за масштабом і рівнями інтеграція – утворення великих

«блоків», систем і структур, синтез яких у певний момент життя людини виступає як найбільш загальна структура особистості... з іншого боку, розвиток особистості є зростаюча диференціація її психофізичних функцій, процесів, станів і особистісних властивостей [1; 3].

Виходячи з цього, можна стверджувати, що розвиток слід розуміти як закономірні, якісно спрямовані зміни, а становлення як появу нових якісних утворень в процесі розвитку. При цьому становлення обов'язково включає в себе реалізацію потреби у розвитку і саморозвитку.

Таким чином, під розвитком в даній роботі ми будемо розуміти процес змін людини, тобто змін її відносин у суспільстві, змін її властивостей, якостей, здібностей, які відбувались протягом усього її життя і сприяють її самореалізації. А під становленням будемо розуміти процес виникнення і формування цих властивостей, якостей і т.д.

Аналіз таких психологічних категорій як «особистість», «розвиток» і «становлення» дозволяє нам розглянути проблему індивідуально-особистісного розвитку і становлення в психологічній науці, що дасть можливість виявити особливості професійно-орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога спеціальних закладів освіти.

З усього розмаїття підходів до проблеми індивідуально-особистісного становлення в зарубіжній психології найбільше розповсюдження отримали психологічний і соціальний підходи.

Психологічний підхід розглядає проблему особистісного і професійного становлення з позицій теорії рис і факторів та з позиції теорії розвитку. Саме на основі цих двох теорій вибудовується дослідницька і практична робота в галузі професійної орієнтації.

Перша психологічна теорія професійного вибору з позиції теорії рис і факторів була розроблена в 1909 році Ф. Парсонсом, який сформував наступні положення:

1. Професійний успіх і задоволеність професією обумовлені ступенем відповідності індивідуальних якостей і потреб професії.

2. Кожна людина за своїми індивідуальними якостями та професійно значущими здібностями найбільш оптимально підходить до вибору професії.

3. Професійний вибір є свідомим і раціональним процесом, в якому сам індивід або профконсультант визначає індивідуальне поєднання психологічних і фізіологічних якостей і з усталеними вимогами в різних професіях.

Серед характеристик професійного вибору Ф. Парсонс виділяє перш за все усвідомленість і раціональність, яку він розуміє як компроміс між здібностями, інтересами і цінностями індивіда та можливістю їх реалізації в професії.

Крім того, в руслі теорії рис і факторів відбувається дослідження в галузі професійного вибору, зокрема проаналізовано значний матеріал щодо вивчення професій і факторів її вибору.

Розроблені класифікації професій, проведені дослідження окремих професійних груп з метою створення професіограм; розроблені принципи і схеми проведення професійного відбору.

В 1952 році Дж.Сьюпер в рамках своєї теорії розвитку висунув наступні положення професійного становлення:

1) люди характеризуються певними здібностями, інтересами, властивостями, особистості;

2) на цій основі кожна людина підходить декільком професіям, а одна професія – ряду індивідів;

3) професійний розвиток має ряд послідовних стадій;

4) особливості цього розвитку визначаються соціально-економічним рівнем батьків, властивостями індивіда його професійними можливостями і т.д.

Дж. Сьюпер в своїх роботах описав процес формування професійної «Я-концепції» та професійного шляху, об'єднавши вікову і професійну періодизації.

В рамках соціологічного підходу проводяться дослідження щодо впливу на вибір професії різних індивідуально-психологічних особливостей, статі, віку, особистісного типу, цінностей, інтересів, рівня здібностей, самооцінки і т.д. Дослідження, які проходяться в рамках соціологічного підходу, дозволяють розробляти програми особистісно-професійного становлення, які враховують різну специфіку.

Аналіз зарубіжних підходів до проблеми індивідуально-особистісного і професійного становлення показує, що орієнтир підходів і теорій спрямований на професійне становлення, а особистісне становлення розглядається через призму професійного.

Основними підходами до проблеми індивідуально-особистісного і професійного становлення особистості у вітчизняній психології є особистісний, віковий, діяльнісний і професійно-орієнтований підходи.

В процесі дослідження особистісного і професійного становлення постає питання про співвідношення понять «особистість» і «професія». Аналіз досліджень в галузі професійної діяльності показує, що у вітчизняній практиці існує дві моделі взаємодії особистості і професії. Перша модель передбачає первинне визначення професійно-кваліфікованої моделі посади і підбір під неї працівників (система – професія – особистість). Друга модель передбачає первинне вивчення сильних та слабких сторін особистості людини і вибір нею відповідної професії (система «особистість – професія») [3; 4].

В цілому особистісний, діяльнісний, віковий та професійно-орієнтований підходи в особистісному і професійному становленні особистості відображають наскільки професія відповідає вимогам

людини, наскільки вона намагається реалізувати в ній свою сутність: здібності, мотиви, перспективу професійного росту, зону найближчого професійного розвитку; чи є людина професійно відкритою для професійного навчання.

Аналіз вітчизняної психологічної літератури показав, що поняття особистісне і професійне становлення ще недостатньо сформовані в психологічній науці, але можна припустити, що особистісне і професійне становлення – це розвиток особистості у постійно змінному особистісному і професійному полі, ці два процеси взаємопов'язані і взаємодоповнюють один одного.

Виходячи з того, що становлення є частиною розвитку, його відправною точкою, то тоді професійне становлення – це частина онтогенезу людини з початку формування професійних намірів до закінчення активної професійної діяльності [5].

Висновок. Таким чином особистісне і професійне становлення – це цілісний динамічний процес: від формування професійних намірів до повної особистісної самореалізації у діяльності.

В процесі становлення особистості психолога у вузі одним з найважливіших факторів є провідна діяльність - оволодіння нею, удосконалення способів виконання цієї діяльності, поява з часом індивідуального стилю трудової діяльності - насамкінець сприятиме особистісному і професійному розвитку та самореалізації особистості. Тому важливо розглянути зміст і психологічні особливості професійної діяльності психолога та особливо вимоги, які висуває сучасне суспільство до його професійно-орієнтованих особистісних якостей, що і буде предметом нашого подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с. **2. Бодалев А.А.** Вершины в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения // А.А. Бодалев. – М.: Флинта: Наука, 1998 . –165 с. **3. Григорович Л.А.** Введение в профессию «психолог»: Учебное пособие. – М.: Гардарики, 2006 – 112 с. **4. Деркач А.А.** Акмеологические основы развития профессионала / А.А. Деркач, М.: Изд-во НПО «Модек», 2004. – 750 с. **5. Зеер Э.Ф.** Психология профессионального образования. 2-е изд., переработанное, М.: Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2003. – 185 с. **6. Рубинштейн С.Л.** Проблемы общей психологии.: в 2-х т. – М.:Педагогика, 1989, Т.1 – 486 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Anan'ev B.G. Chelovek kak predmet poznaniya. – SPb.: Piter, 2001. – 288 s. **2. Bodalev A.A.** Vershiny v razvitii vzroslogo cheloveka: harakteristiki i uslovija dostizhenija // A.A. Bodalev. – M.: Flinta: Nauka, 1998 . –165 s. **3.**

Grigorovich L.A. Vvedenie v professiju «psiholog»: Uchebnoe posobie. – M.: Gardariki, 2006 – 112 s. **4. Derkach A.A.** Akmeologicheskie osnovy razvitija professionala / A.A. Derkach, M.: Izd-vo NPO «Modek», 2004. – 750 s. **5. Zeer Je.F.** Psihologija professional'nogo obrazovanija. 2-e izd., pererabotannoe, M.: Izd-vo MPSI; Voronezh: Izd-vo NPO «MODJeK», 2003. – 185 s. **6. Rubinshtejn C.L.** Problemy obshej psihologii.: v 2-h t. – M.:Pedagogika, 1989, T.1 – 486 s.

O.M. Dubovyk **The theoretical aspects of the study professionally-oriented features of psychologist personal qualities in the professional development process and personal formation.** The article deals with theoretical aspects of the study of professionally-oriented features of psychologist personal qualities in the professional development process and identity formation. Theoretical aspects of professional development and identity formation discussed in detail in the article from the point of view of different approaches: personal activity, age and professionally-oriented approach to understanding the personal and professional individual development, which reflect how the profession meets the requirements of the person, how much he tries to introduce his inventive abilities, motivations, prospects for professional growth, the proximal professional development aspect; whether a person professionally open to professional learning. In personal and professional development of man leading role belongs to the person who is aware of the necessity of self-knowledge, self-awareness, self-development professionally-oriented, individual, personal and subject-activity qualities. As a result, the person becomes aware of his own personal and professional abilities, motives, needs, and on this basis, plans his professional life strategy and determines the direction of professional education that promotes the development, disclosure and realization of personal potential.

Analysis of domestic psychological literature has shown that the notion of personal and professional development is not yet sufficiently formed in psychological science, but it can be assumed that personal and professional development - personal development in a constantly changing personal and professional field. These two processes are interrelated and mutually reinforcing.

Personal and professional development is an integral dynamic development process of professional intentions to full self-realization in the activity. In the process of the personality psychologist formation at the University one of the most important factors is the leading activity - mastering it, improvement of methods of performing this activity, the emergence over time of individual style-employment - in the end will contribute to personal and professional development and self-realization.

The article presents a detailed analysis such psychological categories as "personality", "development" and "becoming" that allows us to address the individual personal development problem and development in the science of

psychology, and will provide an opportunity to identify the features of the professionally-oriented personal qualities of future psychologist special education institutions.

Key words: personal development, personal development and professional development, professional and personal qualities.

Отримано 20.02.2015 р.

УДК 376.056.36:37.091.31.059.1

Р.В. Дутковська
kalatina@mail.ru

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ З КОМПЛЕКСНИМИ ПОРУШЕННЯМИ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ІНДИВІДУАЛЬНОМУ НАВЧАННЮ

Dutkovska R. Psychological characteristic of children with complex disabilities, subjected to individual training / R. Dutkovska // Actual problems of the correctional education: Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University / edited by V.M. Synjov, O.V. Havrilov. – Issue 5.- Kamyanets-Podilsky: Medobory-2006, 2015.– P. 97–107

Дутковська Р.В. Психологічні особливості дітей з комплексними порушеннями, які підлягають індивідуальному навчанню. У статті описуються психологічні особливості дітей з комплексними порушеннями, які підлягають індивідуальному навчанню. Окреслено специфіку проблем цієї категорії дітей, які унеможливають їх навчання поряд з іншими учнями. На підставі аналізу психологічних особливостей дітей з комплексними порушеннями з'ясовано, що ця категорія дітей може мати цілий спектр порушень у розвитку. Показано, що у таких дітей комбінуються порушення різних сфер: інтелектуальної, рухової, сенсорної, мовленнєвої. Встановлено, що у більшості дітей з комплексними порушеннями може проявлятися неадекватність емоцій та поведінкові розлади, що є ще одним аргументом для організації індивідуальної форми навчання для них. З'ясовано, що найбільш поширеною категорією дітей з комплексними вадами, які підлягають індивідуальному навчанню, є діти, в яких поєднується розумова відсталість з дитячим церебральним паралічем. Виявлено, що у дітей з комплексними вадами спостерігається значно глибші розлади